Crăciun Românesc

IMAGINE IDEALĂ A NOASTRĂ

de Ovidiu PAPADIMA

Încă odată am auzit colindele şi am fost legănaţi mai mult de amintiri decât de înţelesuri, mai mult de melodii decât de cuvinte, mai mult de vraja nelămurită a sărbătorii copilăriei curate din noi decât de viaţa bătrânelor versuri.

Şi am greşit poate... Dacă nu faţă de noi — căci baia aceasta de lumină bună şi curată ne va fi fost în orice chip de folos — dar faţă de ele, de preţul lor, care merită să fie înţeles altfel.

Căci Colindele nu sunt simple melodii festive. Nici evocări biblice, cum îţi apar mai toate la întâia cercetare.

Ele sunt frânturi păstrate cu pietate din viziunea unei lumi fericite, a noastră, aşa cum am fi vrut noi să fie, aşa cum ne-am vrea noi să ne ducem traiul în ea. In lumina magică a sărbătorii, gândul omului se îndreaptă către înălţimile albe ale lumii dumnezeeşti. E părtaş la fericirea bunătăţii divine. De miracolul Naşterii se bucură firea întreagă, cerul şi pământul cu toate ale lor. E o imensă armonie în bucurie, pe care nu e iertat să o tulbure nici o nepotrivire. De aceea omul se pregă-teşte dinainte în tot chipul ca să se integreze cât mai nesilit în claritatea ei. Caută să-şi organizeze cât mai amănunţit fericirea efemeră a acestor zile de înălţare. Dinainte, sufletul e purificat prin, rugăciuni, trupului i se pregătesc vestminte cu-rate şi frumoase, mese întinse care să-i înveselească dorinţele sale cele de lut...

Dar oricât ar încerca să-şi realizeze un cadru de lumină fericită, omul îşi dă seama că nu poate depăşi cu totul legile traiului său de toate zilele. Rămâne tot meschin, tot mărunt, aşa cum îl face viaţa necruţătoare în legile ei. Şi atunci omul, părăsindu-şi trupul, se înalţă cu gândul până în lumile de vis ale dorinţelor sale cele mai mari, cele mai ascunse. In pacea serilor de Crăciun, omul aşteaptă glasu-rile curate cari îl vestesc pe el aşa cum ar vrea să fie, aşa cum se vede în visurile sale. Colindele îi aduc această viziune feerică de viaţă de care are nevoie, aduc ima-ginea lui purificată de orice negru pământesc, crescută pe un plan mitic. Colindele nu sunt la noi Românii simple urări de sărbători, ci veşti, imagini de vrajă ale unei lumi înalte în care am vrea să fim.

La nici un alt popor, cântecele acestea de sărbători nu mărturisesc atâta putere de transfigurare, de spiritualizare a existenţei, ca la noi.

Fiecărui gospodar, colindătorii îi vrăjesc o imagină a lui, nespus de luminoasă.

Deaceea, pentru fiecare îndeletnicire, pentru fiecare vârstă de om, colindul e deose-bit, după cum deosebite sunt nostalgiile fiecăruia: colind de gospodar,

colind de preot, de cioban, colind de flăcău, colind de fată mare.
Şi toate aduc existența noastră ridicată pe un plan feeric. E adevărat, ele acum sunt fărâmițate prin obicinuința de a le spune şi a le asculta fără a le înțelege. Lu-mea pe care ne-o aduc e frântă în sclipiri, ca o oglindă in cioburi.
Iată, omul la geamul căruia a poposit magia cântecului nu mai e plugarul ne-căjit. In viziunea feerică de viață pe care i-o aduce colindul, el cu baba lui sunt acum :

Doi boeri bogaţi,
Domnului Domn…
Pe cum s'au rugat,
Dumnezeu le-a dat:
Masă gălbioară,
Lumină de ceară,
Pomu răsădit
Cu mere de-argint.
Vântul trăgăna
Merele-i pica.
Îngerii veneau
De le culegeau
Şi le trimeteau
Pe fată de craiu,
Pe poartă de raiu,
Sus la sufletele,
Să mânce şi ele…

Inălțându-se atât de sus, atât de curat, în propria lui imagine, omul era firesc să ajungă aproape de lucirile de duh ale lumii celeilalte. De aceea, cele două tărâ-muri, cel ceresc şi cel pământesc, se amestecă în viața colindului în chip atât de ne-silit. Dar nu numai omul se înalţă spre cer. Ii pare, în noaptea de lumină, că şi raiul se scoboară peste fericirea lui visată. Ce basm poate aduce o imagine mai dia-fană a acestei coborîri, ca acest colind de om însurat, care zugrăveşte somnul dum-nealui, boerului şi al doamnei, în leagăn sub meri, şi trezirea cumintei soții în vârtej de petale albe:

Scoal', Doamne
Că-i fi dormit,
Că ne-a nins,
Ne-a viforît…
Domn din somn se pomenea
Şi din gură-aşa grăia:
— Culcă-te, ca să dormim,
Că n'a nins,
N'a viforît !
Vânt de seară c'a bătut
Prin pometul raiului;
Flori de măr s'au scuturat,
Peste noi s'au revărsat…

Aşa cum e el în vis, cu toată bogăţia lui dorită, săracul nostru plugar, poate primi fără ruşine chiar neprihănita ceată a lui Dumnezeu cu sfinţii, într'o serbare, într'un cadru de fast domnesc:

Lui i se părea
Că mi se făcea,
Drum la păsărele
Prin curţile sele:
In mijloc de curte,
Mare masă 'ntinsă
Tot de sfinţi cuprinsă,
Jur prejur de masă,
Verdeaţă stufoasă
Trestică mărită,
Făclioaire-aprinse,
Candele nestinse...
Cam la cap de masă
Un jeţ de-aurel :
Cine-mi şade 'n el ?
Bunul Dumnezeu...
Mai de rând cu el,
Jeţ de arginţel :
Cine-mi şade 'n el ?
Bătrânul Crăciun....
Mai în jos de ei,
Sfinţi mai mărunţei,
Sfinţi şi mucenici,
O sută şi cinci...

Observaţi câtă ordine măsurată, câtă ierarhie cuviincioasă înfăţişează viziunea aceasta de viaţă pe care o aduce colindul. Nimic din sbuciumul desordonat al fantemei celui care se răzbună în vis de constrângerile vieţii. Nimic din materialitatea grosolană pe care o mărturisesc munţii de pilaf comestibil cari împodobesc raiul mahomedan. Şi himea cerească are, ca supremă normă de viaţă, ordinea şi cuviinţa, fiecare sfânt îşi are invariabil locul său, scaunul lui, după însemnătate.
Şi alături de ei, vrednic să le fie aproape acum prin puritatea gândului său, stăpânul casei se vede slujindu-i cu umilinţă şi bucurie biblică :

Domnul cestor curţi
Pahare cinsteşte
Cu-a lui jupănească,
Rându-şi împlineşte....
In picioare slujeşte

Dar nu numai serbarea e ridicată în planul acesta fabulos. Chiar casa umilă de

ţară, cu stăpânul ei necăjit în prag, e văzută prin ochii vrăjiţi ai colindă- torilor în linii minunate de poveste medievală :

Ale cui sunt, Doamne, aceste case?
O, Leroi om de,
Leroi Doamne...
Aşa nalte, minunate,
Cu lanţuri de fier legate
Cu porţile ferecate,
Cu s frasini de siminoc,
Cu stâlpii de busuioc ?
Dar în poartă cine-mi şade ?
Şade bun jupan cutare...
Stă în poartă răzimat
Pe toiagu-i ferecat,
De scumpe arme 'ncărcat...

Nu singur stăpânul însă, ci întreagă familia lui, şi mai mult — prin acea soli-daritate în destin pe care şi-o simte Românul împreună cu toate vietăţile necuvântă-toare pe cari i le-a dat Dumnezeu în grijă — cu întreagă gospodăria lui, se vede într'o lumină de vis şi de belşug ca a raiului:

Ferice-mi de el,
De-acest boerel....
Bin' la ferecat
Şi bun loc i-a dat :
In mijloc de rai,
Tot la mese 'ntinse.
La făclii aprinse...
Dar de l-ai vedea
Ţie ţi-ar părea
Că-i chiar sfântul soare
Cam prin prânzul mare.
Dar de ţi-ai vedea
Dragă doamna lui,
Ţie ţi-ar părea
Că-i şi luna plină
Cam pe lângă cină.
Dar de ţi-ai vedea
Dragi feciorii lui,
Ţie ţi-ar părea
Păunii jotaţi
La nuntă chemaţi..
Dar de ţi-ai vedea
Dragi fetele lui,
Ţie ţi-ar părea
Dalbe-şi lebejoare

Pe ţărmuri de mare.
Dar de ţi-ai vedea
Dragi bouţi ai lui,
Ţie ţi-ar părea
Cerbii stretiori
Prin cei vârşi de munţi,
Prin cei brazi mărunţi.
Dar de ţi-ai vedea
Dragi vacile lui,
Ţie ţi-ar părea
Ciute-s mohorâte
La lunci coborîte
Să-mi fie păscute.
Dar de ţi-ai vedea
Dragi oile lui,
Ţie ţi-ar părea
Să-mi fie păscute
Prin cele ierbi nalte,
Nalte necălcate…

Cu greu vom putea găsi, răscolind literatura universală, o viziune mai robustă, si plină şi în acelaş timp atât de luminoasă, atât de neprihănită, a familiei şi mai ales a vieții patriarhale. Atâta dragoste respiră în privirea cu care cântărețul înconjoară această gospodărie minunată, încât simți că nu poate creşte decât din sufletul chi- nuit al unui plugar care numai în închipuire a îndrăznit s’o aibă. Şi a făcut din această închipuire darul său cel mai curat pentru ziua nouă a Naşterii. Râd şi plâng în acelaş timp în această viziune feerică de viață toate nostalgiile noastre de popor de plugari săraci în țară îmbelşugată.
Altădată în colinde, un strat de viață şi mai străveche se întrevede: acela că-ruia i se colindă poate fi vânător. Un uşor tablou de pregătiri de vânătoare medie-vală i se înfățişează :

Cine-mi tot hrăneşte
D'un ogar,
Şi mi-şi îngrijeşte
D'un vânăt şoimel ?
D'un cal…

Cel la care poposesc colindătorii apoi, e preot. Atunci cântecul îi vrăjeşte lu-mea lui. El slujeşte într'o mănăstire dalbă, atât de frumos, atât de solemn, încât în curând :

Cam pe vale pe sub soare
Tare-mi vine-o corăbioară,
De 'ncărcată
'Mpovărată,
Tot de sfinţi

De cei mărunţi
Şi de bunul Dumnezeu.
Lângă bunul Dumnezeu,
Şade Maica Precista.
Lângă Maica Precista,
Şade bătrânul Crăciun...

Ei vin să asculte glasul melodios al bătrânului în slujbă şi să-i aducă dar de smirnă şi tămâie. Nici nu se putea flutura în mai puține cuvinte idealul unui preot...
Dar gospodarul, orice ar fi el, nu se poate să nu-l fi binecuvântat Dumnezeu cu copii. O fată mare aşteaptă în casă, cu visurile ei. Colindătorul o înțelege. Ea nu poate aştepta decât un fecior de împărat. Şi el va veni. Căci acesta e rostul colindei, să-ți aducă în dar visul cel mai frumos cu putință:

Da' Măriuţa, ochi-şi negri,
Ea şade şi chindiseşte
La gulere voiniceşti,
La vestminte 'mpărăteşti
Şi-mi cântă un cântecel
Jelnicel şi frumuşel.
Nime 'n lume n'o auzia
Numai împărăteasa.
Ea aude şi-mi răspunde :
— Ho, ho, ho, Măriuţo, ho !
Nu mai cânta-aşa frumos !
Că 'mpăratu-i la vânat
Şi-i aproape de 'nturnat.
Pe tine te-o auzi
Şi pe tin'te va'ndrăgi...

Precum vedeți, împărăteasa este, fireşte, cam rustică in gând şi expresii. Nici Măriuța însă nu e altfel, căci idealul ei, mărturisit în altă variantă, e ca împăratul să o ducă în târg, să-i cumpere haine de mătasă iar lui să-şi târguiască numai un toiag ferecat...
In schimb, într'un colind de flăcău, cu câtă bogăție ireală se face schimbul de averi şi de visuri, dintre tinerii însurăței. Ea vine cu alintările ei de femee care se ştie visată, el răspunde cu siguranța largă a bogățiilor sale rustice:

— Vezi-mi au nu-mi vezi
Cele lunci înverzi,
Luncile 'nverzite
De flori înălbite ?
Nu-s albe de fel
Ci-s albe de flori,
Pân 'nu le-oi purta,
Nu m'oi mărita..

(Ion)... Făt-Frumos
Din gură-i grăia :
— Vezi-mi au nu-mi vezi
Acei munţi cărunţi ?
Nu-s cărunţi de fel
Ci-s cărunţi de oi...
Prin dalbele oi,
Negri colpănei,,
Dar nu-s colpănei,
Ci sunt ciobănei
In cârji rezimaţi...

Dacă odrasla e fecior, colindul va înfăţişa alaiul bătrânilor boeri, cari vin să-l ceară de împărat. Mama, ca mama, nu se 'ndură să-l lase — că e prea crud. Dar sfetnicii cărunți jură în barbă, că vor avea grijă să învețe pe tânărul împărat toate meşteşugurile luptei şi ale cârmuirii...
Şi în timp ce jos, în gerul care sclipeşte din mii de luminițe peste troenele de scântei albe ale zăpezii în bordeie cari abia se mai văd, oameni trudiți se visează, prin cântecul sfânt, într'o viaţă ireal de frumoasă şi înaltă, — sus în lumea lui Dumnezeu, colindul arată o primăvăratică bucurie. In timp ce oamenii cresc sufleteşte până la mit, sfinții se coboară, se umanizează. Ei se pregătesc de Crăciun şi se bucură de el ca şi bieții oameni. De cu vreme, din ajun, se îmbăiază, cu toții, în râu de mir şi apoi se limpezesc în apă, cu aceiaşi neştirbită cuviință a ierarhiei pe care am văzut-o.
Apoi ascultă sfânta slujbă, ca apoi să se poată aşeza româneşte la masă. Şi nu cred mai potrivită imagine pentru ca să închei această scurtă evocare decât aceea a slujbei îngereşti :

Răsărit-au răsărit
Doi luceferi gălbiori
Nu-s luceferi gălbiori
Ci i-o dallbă mănăstire
Cu păreţii de tămâie,
Cu podu de sfântă ceară,
Cu uşa de sfântă rugă.
Sfânta slujbă cine-o cântă ?
Nouă popi, nouă dieci
Şi pe-atâţia patrierci.
Sfânta slujbă cine-o ascultă?
O ascultă Maica Sfântă
Cu fiuţ micuţ în braţă...

Aceasta e lumea — şi cea de pe pământ, şi cea din cer — a colindelor noastre. Ea se integrează firesc în acea viziune românească a lumii, pe care am încercat s'o conturez, după cum m'am priceput, în câteva expuneri fragmentare prin reviste. Folclorul nostru se lămureşte din ce în ce mai bine ca un tot organic sub cele două aspecte fundamentade ale sale: acela de coborîre a mitului pe pământ, pentru a-l

face cu puterea lui minunată ordine nesilită de existenţă (întreg stilul de viaţă al satelor noastre, cu ceremoniile lui, cu obiceiurile şi superstiţiile lui, care înfăptu-ieşte tocmai această ordine esenţial creştină, în care legea creşte din suflet, nu e impusă din afară) şi acela de ridicare a lumii pământeşti către ţinuturile albe ale sfinţeniei cereşti, de proectare a ei pe plan mitic — aşa cum am văzut şi aici.

Ovidiu PAPADIMA